

Universitatea de Nord, Masterat-Drepturile omului, democratie, pace si
toleranta

Drepturile omului si libertatile publice

Drepturile omului si libertatea de informare si exprimare

- 1. Introducere**
- 2. Libertatea de informare si exprimare**
- 3. Exprimarea opiniilor**
- 4. Ce presupune libertatea de exprimare?**

Nume, Prenume:

Stetcu Oana-Maria

1. Introducere

Articolul 19 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 19 decembrie 1948, și la care au aderat aproape toate statele lumii, reglementează dreptul la informație, al libertății de exprimare și la opinie în următorul conținut: **„Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat”**.¹

Scopul principal este de a stabili standarde de respectare a libertății de exprimare cu care prevederile legale menite să protejeze reputația trebuie cel puțin să se conformeze.

Pentru liberalismul clasic încrederea în rațiunea umană este cea care permite depășirea modului feudal de raportare la viața socială. Toți oamenii au puterea și capacitatea de a alege între bine și rău, pot opta în cunoștința de cauză pentru un mod de viață sau altul.

Pentru Mill, în tratatul despre libertate sau în cel despre **Libertatea presei**, libertatea de exprimare devine similară cu libertatea de exprimare în general, a tuturor cetățenilor; orice restrângere a dreptului de exprimare a jurnaliștilor devine astfel un atac împotriva libertăților cetățenești.² Ziaristul nu este altceva decât un exponent al drepturilor naturale ale indivizilor, nu dispune de drepturi superioare față de concetățenii lui, ci este un simplu cetățean dotat cu instrumente mai puternice de a transmite altora propriile opțiuni. De aici argumentația lui Thomas Paine, care își susține dreptul la exercitarea profesiei de ziarist – el fiind primul jurnalist acuzat de calomnie – ca o consecință directă a drepturilor constituționale la liberă exprimare și liberă informare.

Scopul liberal al tuturor formelor de guvernare rămâne păstrarea, cultivarea și menținerea libertății, iar mass-media trebuia să devină un instrument al libertății sociale. Presa liberă se transformă într-un inamic al secretelor guvernărilor, al abuzurilor economice. Consecința imediată a libertății de exprimare este dispariția „dreptului istoric” al Puterii la păstrarea secretelor și la impunerea cenzurii. Într-o lume a liberei manifestări a ideilor, orice acțiune de interes general, orice persoană implicată în sfera politică devine subiect de dezbatere publică și, implicit, orice „voce” individuală are drepturi egale de participare.

¹ Lucian-Vasile Szabo, Libertate și comunicare în lumea presei, Editura Amarcord Timisoara, 1999 p.9

² Doru Pop, Mass media și politica, Editura Institutul European Iasi, 2000 p.35

2. Libertatea de informare si exprimare

Libertatea de informare cuprinde atat dreptul cetateanului de a primi informatiile cerute si raspunsuri la intrebarile puse, cat si obligatia autoritatilor de a da informatiile si de a formula raspunsurile la intrebarile puse. Transmiterea informatiilor de catre o sursa oarecare nu poate fi insotita de o conditie sau mai multe privind modul de difuzare. Ziaristul are dreptul de a alege singur conditiile de structurare si difuzare a informatiilor.

Actul constitutional trebuie sa detina rolul de privilegiat in conturarea cadrului de actiune definind spatiul de libertate al ziaristului. Ceea ce trebuie remarcat este faptul ca, in raport cu alte tipuri de reglementari/izvoare formale ale dreptului, actul fundamental se bucura de suprematie si, in consecinta, (regulile indicate in interior) sau servesc drept baza de pornire in imaginarea oricarei solutii legislative.

Pentru profesionistul de presa acest aspect nu trebuie eludat:

Libertatea presei nu este absoluta. Ea este limitata de existenta unor exigente de natura politica, tinand de protejarea, in cazuri bine definite, a interesului etatic, ca si de necesitatea salvagardarii unui set de valori incluzand onoarea, demnitatea, toleranta, respectul identitatii minoritatilor.³

Asadar, presa, indiferent de suportul si de vehiculul utilizat, actioneaza intr-un perimetru in care limitele indicate de vointa populara, democratic exprimata, sunt transcrise constitutional.

Daca, spre exemplu, o televiziune sau un grup media isi pot impune, printr-o initiativa unilaterala, limitarea prezentarii numarului de imagini reflectand violenta cotidiana, in numele protejarii publicului, adoptand, prin libera lor vointa, o regula aplicabila numai lor, o dispozitie constitutională interzicand utilizarea mijloacelor de informare in masa ca vehicul de propagare al separatismului teritorial sau urii de rasa nu este facultativa ca aplicare. Prin urmare, integrarea ei intr-un cod deontologic este irelevanta, din moment ce orice organ de presa scrisa/audiovizuala este obligat, sub sanctiunea declansarii urmaririi penale si a trimiterii in judecata, sa respecte formulata de constitutie. Este evidenta in acest caz, diferenta dintre formularea unilaterala si cea juridica a limitelor circumscriind libertatea de exprimare.

Previzibil, incalcarea setului de limitari legale, intemeiate pe prescriptia constitutională, conduce la un tip de raspundere juridica. Fie ca e vorba de o raspundere civila (antrenand plata de despagubiri) sau penala (amenda penala sau privarea de libertate), instantele de judecata sunt cele care apreciaza relatia dintre conduita omului de presa si prescriptia legala aplicabila.

Dreptul la libera exprimare se cere inserat in contextul unei tesaturi de articole pe care Constitutia Romaniei, ca si celelalte constitutii europene, le contine. Libera exprimare este inimaginabila in absenta libertatii constiintei: in definitiv, presa libera exista cu adevarat doar in masura in care nici o ideologie nu este impusa, prin decizie etatica, ca ideologie dominanta.

O definire constitutională a statului nostru, ca cea de la articolul 1, alineatul 3 – „Romania este stat de drept, democratic si social, in care demnitatea

³ Lucian-Vasile Szabo, Libertate si comunicare in lumea presei, Editura Amarcord Timisoara, 1999 p.74

omului, drepturile si libertatile cetatenilor, libera dezvoltare a personalitatii umane, dreptatea si pluralismul politic reprezinta valori supreme si sunt garantate” - se cere inteleasa in acest sens, ca garantie suplimentara indicand prezenta unor elemente imuabile definind un model al respectului pluralismului si diversitatii.⁴

In discutarea dreptului la libera exprimare, trebuie pornit de la faptul ca cetateanul are libertatea de a-si exprima sau nu gandurile, opiniile si credintele. El nu poate fi impiedicat sa se exprime sau sa se abtina. Din acest motiv gandurile, credintele spirituale, opiniile nu pot intra in circuitul public decat daca sunt exteriorizate, comunicate, exprimate.

Totodata, exercitiul autentic al libertatii de exprimare este preconditionia indispensabila pe care mecanismul alegerii democratice o presupune. Unica alegere credibila este alegerea facuta de omul informat. De aici, si obligatia jurnalistului de a furniza un set de informatii „corecte” cetateanului.

3. Exprimarea opiniilor

Nimeni nu poate fi chemat in judecata in conformitate cu legile privind defaimarea pentru exprimarea unei opinii.

Opinia este afirmatia care: nu contine o conotatie factuala care poate fi demonstrata falsa; sau nu poate fi interpretata in mod rezonabil ca afirmand fapte reale, inclusiv datorita limbajului folosit (elemente de retorica, hiperbola, satira sau gluma).

Standardele precise aplicabile in cazuri de defaimare implicand exprimarea unor opinii – cunoscute si sub numele de judecati de valoare – nu sunt stabilite in totalitate, dar jurisprudenta releva in mod clar ca opiniile sunt protejate in totalitate, pe baza dreptului absolut la opinie.

La prima vedere, unele afirmatii pot parea sa sustina fapte dar, din cauza limbajului sau contextului, nu este rezonabil sa fie interpretate ca atare. Figurile de stil precum hiperbola, satira sau gluma sunt exemple clare in acest sens. Prin urmare este necesara o definitie a opiniei in legile privind defaimarea pentru a se asigura primatul sensului real asupra celui aparent.

Este larg recunoscut faptul ca uneori este in interesul public ca persoanele sa poata vorbi liber fara teama sau grija ca vor fi actionate in justitie pentru ceea ce spun. In general urmatoarele afirmatii nu sunt incriminabile in conformitate cu legile existente:

- Orice afirmatie facuta in timpul lucrarilor organelor legislative, inclusiv de catre membrii alesi, atat in debaterile in plen cat si in comisii, ori de catre persoanele chemate sa fie audiate in comisiile legislative
- Orice afirmatie facuta in timpul lucrarilor autoritatilor locale de catre membri ai acestor autoritati
- Orice afirmatie facuta in timpul oricarei etape a procedurilor judiciare (inclusiv in actele procesuale care tin de detentie si de

⁴ Constitutia Romaniei si doua legi uzuale, Editura hamangiu, actualizata in 2008. P. 5

arestul preventiv) de catre orice persoana implicata direct in aceste proceduri(inclusiv judecatori, parti ,martori,aparare sau jurati),cu conditia ca afirmatia sa aiba legatura cu actele procesuale respective;

- Orice afirmatie facuta inaintea unui organ mandat oficial sa cerceteze sau sa investigheze cazuri de incalcare a drepturilor omului, inclusiv a comisiilor de reconciliere
- Orice document a carui publicare a fost ceruta de un organ legislativ

In alte cazuri, sustinerea anumitor afirmatii – al caror autor are indatorirea sa le faca, sau are interes anume pentru a le face – este protejata cu conditia ca ele sa nu fi fost facute cu rea credinta. La nivel international se tinde spre interpretarea din ce in ce mai flexibila a aplicabilitatii acestei modalitati de protectie, data fiind importanta exceptionala a libertatii de exprimare in asemenea ocazii.

4. Ce presupune libertatea de exprimare?

”Nimeni nu pune la indoiala ca prin Libertate se intelege protectia impotriva tiraniei conducatorilor politici si ceea ce se cerea era ca toti conducatorii sa se identifice cu poporul, ca interesele si vointa lor sa fie interesele si vointa poporului.”⁵

Articolul 30 al Constitutiei Romaniei corespunde, din punct de vedere al continutului, textului deja citat al Primului Amendament al Constitutiei Americane. In egala masura prezenta lui evoca si alte instrumente legale paneuropene, la care Romania a aderat, si care, o data ratificate fac parte integrata din ordinea juridica nationala, oferind, sub egida Curtii Europene a drepturilor omului, si o cale suplimentara de atac impotriva deciziilor instantelor romanesti. Conventia Europeana pentru apararea drepturilor omului si a libertatilor fundamentale incheiata sub egida Consiliului Europei la 4 noiembrie 1950 la Roma si ratificata de statul nostru prin legea 30/18 mai 1994, contine, la articolul 10, o dispozitie juridica similara, din perspectiva continutului, articolului 31:

„Articolul 10.1. Orice persoana are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie si libertatea de a primi sau de a comunica informatii ori idei fara amestecul autoritatilor publice si fara a tine seama de frontiere. Prezentul articol nu impiedica statele sa supuna societatile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare”.⁶

Libertatea presei este, cum au remarcat deja, un caz particular al libertatii de exprimare. Ceea ce se individualizeaza este, pe de o parte, vehiculul/mediul de exprimare (scris, imagine, sunete, electronic), si pe de alta parte, finalitatea actului de comunicare. Nu ne aflam in prezenta unei simple comunicari interpersonale, ci in fata unei comunicari a carei tinta este publicul cititor sau telespectator. Astfel, libertatea

⁵ Marin Voiculescu, Drepturile omului si problemele globale contemporane, Casa Editorial Odeon, Bucurest, 2003. P.82

⁶ Corneliu Birsan, Marius Eftimie, Conventia europeana a drepturilor omului, Editura Hamangiu, 2006. P.12

presei devine indisociabila de libertatea cuvântului, dar comporta, în raport cu aceasta, o serie de exigente, dintre care cea mai importantă se referă la interdicția oricărui măsuri prohibitive și preventive.

Prima vocație a profesionistului din presă, oricare ar fi celelalte funcții ale sale, este aceea de a exercita libertatea de a comunica în vederea informării oamenilor cu privire la observațiile sale asupra lumii inconjurătoare. Această libertate este unul dintre drepturile umane, numite absolute deoarece corespund nevoilor vitale. „Fără comunicare nu există societate, deci nu există o supraviețuire îndelungată a individului.”⁷

Dacă libertatea cuvântului poate fi afectată prin intermediul unor măsuri represive atentând la siguranța individuală, libertatea presei poate fi anulată prin apelul la un set de măsuri în aparență infinit mai benignă, dar care se subsumează ideii de control etatic. În definitiv, cum precizăm deja, funcțiunea actului de comunicare mediatic poate fi alterată în cazul în care emitentului i se precizează arbitrar limitele în cadrul cărora are dreptul de a face să circule informația. Fără a intra în genul de detalii pe care o eventuală lege a presei (lege a presei pe care în prezent legislația românească nu o deține), actul fundamental exclude acest apel la măsuri de control. Este esențial pentru jurnaliști să retina dimensiunea prerogativelor pe care dreptul la liberă exprimare le conferă. Orice dispoziție legală încalcând norma pactului fundamental poate fi atacată în fața Curții Constituționale, fie că ne aflăm în prezența unei legi a presei, fie a unei legi a informațiilor sau a unei privitoare la secretul de stat.

⁷ Claude-Jean Bernard, Deontologia mijloacelor de comunicare, Institutul European, 2000. P.56

Bibliografie

- 1. Claude-Jean Bernard, Deontologia mijloacelor de comunicare, Institutul European, 2000**
- 2. Constitutia Romaniei si doua legi uzuale, Editura hamangiu, actualizata in 2008**
- 3. Corneliu Birsan, Marius Eftimie, Conventia europeana a drepturilor omului, Editura Hamangiu, 2006.**
- 4. Doru Pop, Mass media si politica, Editura Institutul European Iasi, 2000**
- 5. Lucian-Vasile Szabo, Libertate si comunicare in lumea presei, Editura Amarcord Timisoara, 1999**
- 6. Marin Voiculescu, Drepturile omului si problemele globale contemporane, Casa Editorial Odeon, Bucurest, 2003**